

בבית המשפט העליון

רע"א 2853/96

כבוד הנשיא א' ברק כבוד השופט מ' חשין כבוד השופטת ד' דורנר	בפני:
קרנית - קרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים	המבקשת:
נ ג ד	
1. דחבור ג'מאל פרח 2. תפאל עבד אלרחמן (משיב פורמלי)	המשיבים:
י"ט בשבט התשנ"ח (15.2.98)	תאריך הישיבה:
עו"ד אלון ג' בלגה	בשם המבקשת:
עו"ד מחמוד מחאג'נה; עו"ד מוסטפא מחמאד	בשם המשיבים:

פסק-דין

השופט מ' חשין:

סוגיה בחוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975. חוק זה (אשר נכנה אותו להלן - חוק הפיצויים או החוק), נועד להיטיב עם נפגעי תאונות דרכים על דרך הטלתה של אחריות מוחלטת ומלאה - אחריות ללא אשם - על המשתמש ברכב מנועי. ואולם יש שהחוק מבקש להוציא נפגעים אלה ואחרים מכלל הזכאים לפיצויים. ענייננו זו הפעם הוא באחד מיוצאים אלה. וחובבי הפרשנות גם הם לא יצאו ריקם.

עיקרי העובדות שלעניין

2. התובע, דחבור ג'מאל פרח (להלן נכנה אותו - התובע או פרח) היה עובד של חברת אקרשטיין ובמהלך עבודתו הועמד לרשותו רכב של החברה. בשעות הערב של יום ה-1 במאי 1992, בהיותו בכפרו ג'סאר אל-זרקא, נתבקש פרח לבוא אל הממונה עליו שהיה בחדרה. פרח היה עייף, ועל-כן ביקש מתפאל עבד אל-רחמן (להלן נכנה אותו - תפאל), לנהוג ברכב במקומו. בנסיעה זו - ובעוד תפאל נוהג במכונית - אירעה תאונה בה נפגע פרח. הסתבר כי לתפאל לא היה רשיון נהיגה, וחברת הביטוח סירבה לפצות את פרח בשל היעדר רשיון לנהוג. ניפנה איפוא פרח אל הקרן שהקים חוק הפיצויים - הלא היא קרנית - ודרש כי תפצה היא אותו. קרנית סירבה אף היא לדרישה - בטוענה כי אין היא חייבת בפיצוי על-פי חוק הפיצויים - ומכאן תביעתו של פרח מאת קרנית כי תפצה אותו על הנזק שנשא בו באותה תאונת דרכים.

3. וזו היא איפוא השאלה העומדת לדיון: ראובן - בעל רכב או המחזיק ברכב ברשות - מתיר לשמעון, שאין בידו רשיון נהיגה, לנהוג ברכב (בהמשך דברינו נדבר אך בבעל הרכב, שדין המחזיק ברכב ברשות הוא כדין בעל הרכב). שמעון נוהג ברכב, ראובן יושב לידו, ונגרמת תאונת דרכים בה נפגע ראובן. בהיעדר מבטח החב בפיצוי - מחמת אותה נהיגה-נעדרת-רשיון-נהיגה - האם אפשר ובנסיבות כלשהן יוכל ראובן לזכות בפיצויים מקרנית? בית-משפט קמא קבע כי קרנית חייבת לפצות את ראובן (פרח), ועל החלטה זו ביקשה קרנית רשות ערעור. החלטנו ליתן לקרנית רשות ערעור, ודנו בבקשה כבערעור שהוגש על-פי הרשות שניתנה.

המיתווה הנורמטיבי

4. חוק הפיצויים מסב עצמו על "תאונת דרכים" (כהוראתה בחוק), וארבעה המה גיבורים עיקריים הנושאים על גבם את משא החוק; הנוהג-הפוגע, הנפגע, חברת הביטוח וקרנית. לעיתים נוסף למערכת גיבור חמישי והוא בעל רכב (או המחזיק בו) המתיר לנהוג-הפוגע לנהוג ברכבו. עיקר לעניינם של פוגע ונפגע הוא באחריות המוחלטת שהחוק מטיל על ראשון כלפי אחרון. ומתוך שפקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל1970 - (להלן נכנה פקודה זו - פקודת הביטוח), בסעיף 2(א) בה, מחייבת לבטח את השימוש ברכב, תיפול החבות הכספית (המוחלטת) לפיצוי הנפגע, ברגיל, על חברת הביטוח. ומה דין אם אין לנהוג ביטוח או שהביטוח אינו מכסה חבות פלונית שנוצרה עקב תאונת דרכים? מה דינו של לוי המהלך לתומו ברחוב ופוגעת בו מכונית ששמעון נוהג בה, ושמעון נעדר רשיון נהיגה וביטוח? חלל זה ממלאת קרנית, ותפקידה הוא (כאמור בסעיף 12(א) לחוק), "לפצות נפגע הזכאי לפיצויים לפי חוק זה ואין בידו לתבוע פיצויים מאת מבטח", מטעם זה (בין השאר) שלנוהג אין ביטוח לפי פקודת הביטוח או שהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה (סעיף 12(א)(2) לחוק).

5. אל-תוכה של מערכת מורכבת זו של חייבים וזכאים מובנית מערכת-מישנה שעניינה שלילת זכויות ואי-הטלת חביות. הנה-כי-כן, הגם שברגיל תפעל המערכת הרגילה ונפגע בתאונת דרכים יזכה בפיצוי מחברת ביטוח או מקרנית, נמצא לו למחוקק כי יש סוגי אירועים שבהם לא יהא זה נכון לזכות נפגע בקבלת פיצויים ולא יהא זה ראוי לחייב חברת ביטוח או את קרנית בתשלום פיצויים. כל סוגי אירועים אלה - וכולם בני תקנת-הציבור הם, ממש כשם שחיובי החוק בני תקנת-הציבור הם - נקבצו ובאו אל הוראת סעיף 7 לחוק הפיצויים. כך, למשל, הוראת סעיף 7(1) לחוק ולפיה לא יזכה נפגע לפיצויים אם גרם לתאונה במתכוון. לולא ההוראה המפורשת בסעיף 7(1) לחוק, ועל יסוד תקנת הציבור, אפשר היה בית-משפט שולל ממילא פיצויים מנפגע שגרם לתאונה במתכוון; אלא שהמחוקק סבר כי ראוי שהדברים ייאמרו במפורש, וכך עשה קריסטליזציה של סוג אירועים אלה בהוראות סעיף 7 לחוק.

6. ענייננו-שלנו הוא בהוראת סעיף 7(6) לחוק, הקובעת וזו לשונה:

<p>7. נפגעים אלה אינם זכאים לפיצויים לפי חוק זה: (1) ....</p>	<p>"הגבלת זכאותם של נפגעים</p>
--	---

(6) בעל הרכב או המחזיק בו, שהתיר לאחר לנהוג ברכב כשאינו לו ביטוח לפי פקודת הביטוח או כשהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה ונפגע בתאונת דרכים שאירעה באותה נהיגה, בין בהיותו ברכב ובין מחוצה לו."

קריאה בהוראת-חוק זו בלא התעמקות יתירה עשויה ללמדנו, כי הנפגע-התובע (פרח; ראובן) אינו זכאי לתבוע פיצויים מקרנית. נשבץ את ענייננו בהוראת סעיף 7(6), וכך יימצא לנו: פרח (ראובן) התיר לתפאל לנהוג ברכב בנסיבות בהן לא תפש הביטוח - הואיל ולתפאל לא היה רשיון נהיגה - ופרח עצמו, בהיותו ברכב, נפגע בתאונת דרכים שאירעה לעת אותה נהיגה. על אירוע מעין-זה מורה אותנו הוראת סעיף 7(6) - בקוראנו אותה כפשוטה - כי הנפגע אינו זכאי לפיצויים. למרות זאת החליט בית-משפט קמא, כי באירוע שתיארנו לא נתכוון החוק לשלול

את זכותו של הנפגע לפיצויים, והוא במקום שהנפגע לא ידע, ובנסיבות העניין גם לא היה זה סביר שיידע, כי לנהג-הפוגע לא היה רשיון נהיגה וכי בשל-כך אין כיסוי-של-ביטוח לאותה נסיעה.

הצדק בית-משפט קמא בהכרעתו? לברור הדברים שומה עלינו לנתק עצמנו מעט מזחילה במבוכיה של הוראת סעיף 7(6) לחוק הפיצויים - ממילה למילה ומפסוק לפסוק - ולהגביה עצמנו מעלה-מעלה, לבחינתו של דבר-החוק מגבוה, על רקע פרישתו הכוללת ותכליתו. הדג במים לא יראה אלא את אשר סביבותיו ואילו הנשר בשמים יידע מנין יבוא הנהר ולאן יילך. ואנו נבקש לנו כי נדע לשחות כדג אך גם כי נדאה כנשר. והנשר, ידענו, יראה את החוק על רקע סביבתו, ידע את תכליתו הכללית, יבין את סיברו. אכן כן: לערבו של יום - ולעולם - נחזור אל הוראת-החוק - היא ביתנו - אלא שזו הפעם נבין לא אך את צירופי-המילים אלא נוסף ונראה בעדם, לא אך נפרש את החוק אלא נדע את החוק, נדע מנין בא הנהר ולאן הוא הולך.

7. יסודו של חוק הפיצויים הוא בתפישה החברתית המכתיבה צורך שלא להותיר נפגעי תאונות-דרכים נעדרי-פיצוי. כך נקבעה האחריות המוחלטת לפיצוי של נפגע בתאונת דרכים, ובאותה מסגרת כוננה קרנית שהוטל עליה תפקיד של חברת ביטוח במקום שאין חברת ביטוח הנוטלת על עצמה חבות. לענייננו-שלנו נזכיר את הוראת סעיף 12(א)(2) לחוק, הקובעת וזו לשונה:

<p>(א) תפקידה של הקרן היא לפצות נפגע הזכאי לפיצויים לפי חוק זה ואין בידו לתבוע פיצויים מאת מבטח מחמת אחת מאלה:</p> <p>(1) .....</p> <p>(2) אין לנהג ביטוח לפי פקודת הביטוח או שהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה; ... "....."</p> <p>.....</p>	<p>12. "תפקיד הקרן"</p>
--	--------------------------------

רק מי שזכאי לפיצויים לפי חוק הפיצויים יכולה קרנית שתחוב כלפיו, ומי שזכותו לפיצויים נשללת על-פי החוק אף קרנית לא תחוב כלפיו. כך מגיעים אנו אל הוראת סעיף 7 לחוק, היא ההוראה הקובעת סוגי נפגעים שהחוק שולל את זכותם לפיצויים על-פי החוק (על-פי חוק הפיצויים, אך לא על-פי חוקים אחרים, כפקודת הנזיקין).

8. סעיף 7 לחוק מונה, כרשימה סגורה, סוגי נפגעים שאינם זכאים לפיצויים לפי חוק הפיצויים, וראוי כי נתבונן ברשימה זו וזו ממעוף-הציפור. וכך מורנו סעיף 7 לחוק הפיצויים:

- "הגבלת זכאותם של נפגעים**
7. נפגעים אלה אינם זכאים לפיצויים לפי חוק זה:
- (1) מי שגרם לתאונה במתכוון;
  - (2) מי שנהג ברכב תוך הפרת החוק לתיקון דיני העונשין (שימוש ברכב ללא רשות), התשכ"ד-1964, וכן מי שהיה מצוי ברכב בידעו שנוהגים בו כאמור;
  - (3) מי שנהג ברכב כשאינו לו רשיון לנהוג בו, למעט רשיון שפקע מחמת אי-תשלום אגרה;
  - (4) מי שהרכב שימש לו, או סייע בידו, לביצוע פשע;
  - (5) מי שנהג ברכב ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח שהיה לו לא כיסה את שימושו ברכב;
  - (6) בעל הרכב או המחזיק בו, שהתיר לאחר לנהוג ברכב כשאינו לו ביטוח לפי פקודת הביטוח או כשהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה ושנפגע בתאונת דרכים שאירעה באותה נהיגה, בין בהיותו ברכב ובין מחוצה לו."

כל אחת מהוראות סעיף 7 לחוק נועדה לשלול זכותו של נפגע לזכות בפיצויים, גם ממבטח גם מקרנית (רע"א 460/91 קרנית נ' עזבון בוסקילה, פ"ד מו(4) 476, 480), אך זכותו מהפוגע בו לפי פקודת הנזיקין שמורה לו (סעיף 8(ג) לחוק). כך התייצבו איפוא לפנינו גם הכלל גם היוצאים לו: הכלל הוא כי נפגע בתאונת דרכים זכאי לפיצוי מחברת ביטוח או מקרנית, והיוצאים לו - שישה במנין - מנויים זה-בצד-זה בסעיף 7 לחוק.

9. בצידו של סעיף 7 לחוק - סעיף שלילת הזכות - שוכן לו סעיף 7א, ובו שלילת-השלילה במקרה אחד מסויים. הנה-כי-כן, על-פי הוראת סעיף 7(5) לחוק הפיצויים, מי שנהג ברכב ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח שהיה לו לא כיסה את שימושו ברכב, אינו זכאי לפיצויים על-פי החוק. על רקע זה של שלילת זכות מתייצב סעיף 7א מלוא-קומתו ומורנו כי על-אף הוראת סעיף 7(5), מי שנהג בהיתר הבעלים או המחזיק ברכב בלא שידע ובנסיבות העניין גם לא היה סביר שידע כי נוהג הוא ללא ביטוח, יהא זכאי בכל-זאת לתבוע את קרנית. וכלשון הוראת סעיף 7א:

על אף האמור בסעיף 7(5), מי שנפגע כשנהג ברכב בהיתר מאת בעליו או מאת המחזיק בו, ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח אינו מכסה את שימוש ברכב, והוא לא ידע על כך ובנסיבות הענין גם לא היה סביר שיידע, יהא זכאי לתבוע פיצויים מן הקרן כפי שזכאי לכך נפגע לפי סעיף 12(ב)."

"זכאותו של
נוהג בהיתר
לתבוע
פיצויים

ניתן דעתנו כי הוראת סעיף 7א מציבה עצמה אך כנגד הוראת סעיף 7(5). אין היא מכריזה על עצמה כחריג לשאר הוראות סעיף 7, לרבות לא להוראת סעיף 7(6) שלענייננו. לשון אחר: הוראת סעיף 7א לחוק הפיצויים שוללת מיקצת מן השלילה שבסעיף 7(5), לאמור, מצרה היא את תחום התפרשותה של השלילה בסעיף 7(5) וממילא מרחיבה היא את תחום זכותו של הנפגע האמור בסעיף 7(5) לפיצויים. ואולם, עניינה של הוראת סעיף 7א הוא אך-ורק בהוראת סעיף 7(5) לחוק. ומכאן שאלה: האם נודעת לה הוראת סעיף 7א לחוק השפעה - בין לחיוב בין לשלילה - על הוראת סעיף 7(6) אף היא? האם נאמר כי הוראת סעיף 7א הינה בבחינת הסדר ממצה בתחומיה, כי משמיעה היא לנו - על דרך ההסדר השלילי - שהוראת סעיף 7(6) לחוק אינה נושאת בחובה כל חריג כדמותה בצלמה? הבה נעבור איפוא לפירושה ולקביעת תחום התפרשותה של הוראת סעיף 7(6) לחוק ובאותו הקשר נוסף ונדון בהוראת סעיף 7א אף-היא.

לפירושה של הוראת סעיף 7(6)

10. באי-כוח בעלי-הדין שיקעו עצמם עמוק-עמוק בהגיונות ובטיעונים, בנוסותם לקבוע את תחום התפרשותו של סעיף 7א לחוק; בהשפעתה של הוראת סעיף 7א על סביבותיה, בייחוד על פירושה של הוראת סעיף 7 לחוק; בנסיון ללמוד היקש מהוראת סעיף 7א; כמו במרכז ענייננו מציבה עצמה הוראת סעיף 7א וכמו כל שאר הוראות-חוק קדות ומשתחוות לה. ואילו אני אומר אחרת. וכך אומר: ענייננו הוא בהוראת סעיף 7(6) לחוק - על-פיו ייחרץ דין - ועל-כן שומה עלינו, בראש ובראשונה, לרכז עצמנו בו, בהגיונו, במסר שהוא שולח לעברנו, בצדק שהוא אומר לעשות, בתכלית שהוא מבקש להשיג. אכן כן הוא: הוראת סעיף 7(6) לא לבדד תשכון; לפניה באה הוראת סעיף 7(5) והוראות חוק אחרות, אחריה באה הוראת סעיף 7א והוראות חוק אחרות, ואת כל אלו נלמד על רקע התכלית הכוללת של החוק ושל חוקים אחרים מאותה משפחה. ואולם ראשון יבוא ראשון

ואחרון יבוא אחרון. וראשון הוא סעיף 7(6) לחוק. נפתח איפוא בהוראת סעיף 7(6) ובתכליתה; נשאב חוכמה וידע ממקומות אחרים; ולסוף, בכרס מלאה בחוכמה ובידע נחזור אל הוראת סעיף 7(6) ונקבע את שנכון וראוי לקבוע.

11. לנוחות הקורא נזכיר שוב את הוראת סעיף 7(6) לחוק, הקובעת וזו לשונה:

<p>נפגעים אלה אינם זכאים לפיצויים לפי חוק זה: (1) .....</p> <p>.....</p>	<p>7. "הגבלת זכאותם של נפגעים</p>
--	--

7(6) בעל הרכב או המחזיק בו, שהתיר לאחר לנהוג ברכב כשאין לו ביטוח לפי פקודת הביטוח או כשהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה ושנפגע בתאונת דרכים שאירעה באותה נהיגה, בין בהיותו ברכב ובין מחוצה לו."

בקיצור ובפשטות: הוראת סעיף 7(6) לחוק מציגה לפנינו אירוע בו מתיר ראובן, בעל רכב, לשמעון לנהוג ברכב באין ביטוח, ונגרמת תאונת דרכים בה נפגע ראובן. הגיון הדברים יכול שיימדד כמו-מאליו: במהלך הדברים הרגיל ראובן - כבעל הרכב - הוא האמור לדאוג להוצאתה של פוליסת ביטוח, ועליו הנטל לכיסוי-ביטוח לנהיגה בה מדובר. ואולם ראובן לא עשה את שהחוק מצפה כי יעשה כל בעל-רכב מעשה-שיגרה. ראובן לא דאג לביטוח הנהיגה ברכב. ולא זו בלבד שבכך סיכן ראובן את עצמו אלא שבמחדלו סיכן גם את שמעון, את אותו אדם שנהג ברכב בהיתר של ראובן. על כך בא החוק ומשמיענו, כי אם לעת אותה נהיגה אירעה תאונת דרכים בה נפגע ראובן, לא יהא ראובן זכאי לפיצויים על-פי החוק. הוראת סעיף 7(6) אינה אלא שלוחה לתקנת-ציבור ראויה על-פי המחוקק. הוראת סעיף 7(6) הינה בבחינת השלמה להוראת סעיף 7(5) לחוק, הוראה שלפיה לא יהא זכאי לפיצויים על-פי החוק "מי שנהג ברכב ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח שהיה לו לא כיסה את שימוש ברכב". הנה-כי-כן, בעל רכב שנהג ללא ביטוח ונפגע אינו זכאי לפיצוי (סעיף 7(5)); כמותו לא יזכה לפיצוי בעל רכב שנפגע בתאונה שעה שאחר נהג ברכבו בהיתר ממנו ובאין ביטוח. בשני המקרים לא דאג בעל הרכב לביטוח הרכב ועל-כן לא יהא זכאי לפיצוי, בין אם נהג הוא עצמו ברכב בין אם נהג ברכב אחר ברשותו. במחדלו לעשות ביטוח אשמו של בעל הרכב הוא כה-רב - להשקפת המחוקק - עד שראוי הוא כי יופקעו זכויותיו לפיצויים על-פי חוק הפיצויים, בין אם נהג הוא עצמו ברכב-ללא-ביטוח ובין אם נהג אחר ברכב בהיתר ממנו.

עד כאן - האירוע הגרעיני עליו נבנית הוראת סעיף 7(6) לחוק (ועימה הוראת סעיף 7(5)): האב-טיפוס הנדרש מהוראת סעיף 7(6) (ומהוראת סעיף 7(5)) לחוק. היסוד העיקרי המאפיין את הדגם שדיברנו בו הוא אשמו של הנפגע. יסוד האשם בולט במיוחד בארבע הקטיגוריות הראשונות של הוראת סעיף 7 לחוק - אלו הוראות שבפיסקאות 7(1) עד 7(4) - ואותו יסוד עצמו של אשם נדרש גם מהוראות הפיסקאות 7(6) ו-7(5) לסעיף 7.

12. הוראת סעיף 7(6) - כמותה הוראת סעיף 7(5) - השתיים כאחת מדברות בשני סוגי אירועים שונים: אחד, כשאין ביטוח לפי פקודת הביטוח, ושניים, כשהביטוח אינו מכסה "את החבות הנדונה" (כהוראת סעיף 7(6)); או, כשהביטוח אינו מכסה "את שימושו ברכב" (כהוראת סעיף 7(5)). הדגם (האירוע הגרעיני) שדיברנו בו למעלה עניינו בסוג האירועים הראשון, אך אותו הגיון - אם תרצו: אותו צדק חברתי - יתפוש גם בסוג האירועים השני. כשם שחזקה על בעל רכב שיודע הוא אם מעיקרם של דברים יש ביטוח לנהיגה ברכב, כן חזקה עליו שיודע הוא אלו סוגי נהיגה מכסה הביטוח. מכאן: אם נהג הבעל ברכבו באין ביטוח שיכסה את שימושו הספציפי ברכב (סעיף 7(5)), או אם התיר לאחר לנהוג, "כשהביטוח שיש לו אינו מכסה את החבות הנדונה" (סעיף 7(6)), דינו - על דרך העיקרון - כדין בעלים שנהג ללא ביטוח כלל, או שהתיר לאחר לנהוג באין כלל ביטוח לרכב. גם כאן, כבדגם שדיברנו בו, יסוד האשם בולט, ובו ימצא הצדק - על-פי המחוקק - להפקיע את זכותו של הבעלים לקבלת פיצויים על-פי חוק הפיצויים. בעל-רכב שלא דאג להוצאתו של ביטוח - בין שלא טרח כלל לעשות ביטוח ובין שהביטוח שעשה אינו מכסה את השימוש שעשה במכוניתו או שהתיר לאחר לעשות במכוניתו - עליו יאמר: איהו הוא דאפסיד אנפשיה.

13. פירוש זה שהעלינו להוראת סעיף 7(6) לחוק הפיצויים - פירוש האשם - אינו מעורר קושי-של-ממש על-פי הדגם שהציגנו נגד עינינו. בעל רכב שהתיר לאחר לנהוג ברכבו באין ביטוח, והוא עצמו נפגע במהלך אותו מסע, אינו מעורר אהדה כדי כך שנחיל עליו את כלל האחריות המוחלטת לפיצויו. מי שלא טרח בערב שבת לא יאכל בשבת, ומי שנפל אשם במעשיו - ביתר דיוק: במחדליו - ישא בתוצאות. זה אורחו של החוק. זה סיברו. ואולם, מה דין אם לא נפל אשם במעשהו של בעל הרכב? האם גם אז נשלול ממנו את הגנת חוק הפיצויים? האם כך הורה אותנו המחוקק?

14. הנה הוא ראובן המתיר לשמעון לנהוג ברכבו. ראובן הוא אדם זהיר-שבזהירים - מזהר הוא בקלה כבחמורה - וקודם התנעת הרכב שואל הוא את שמעון אם מחזיק הוא ברשיון נהיגה כנדרש בפוליסת הביטוח. שמעון מעווה את פניו, מעמיד פני נעלב, מהנהן בראשו ומלווה את ההינהן ב"בוודאי". לעת אותה נהיגה נפגע

ראובן בתאונת דרכים, ומסתבר כי רישיון הנהיגה של שמעון נשלל זה-לא מכבר. דוגמה נוספת: ראובן ושמעון מתגוררים בירושלים ונוסעים למקום עבודתם בתל-אביב מידי יום-ביומו. יום אחד מכניס שמעון את מכוניתו לטיפול במוסך, ומבקש הוא מראובן כי יקח אותו במכוניתו לתל-אביב. ראובן ניאות, כמובן, לבקשתו של שמעון, והשניים מסכימים כי שמעון ינהג במכונית. לעת אותה נהיגה מסתבכת המכונית בתאונת דרכים והשניים נפגעים. ושוב, מסתבר כי שמעון אינו מחזיק ברישיון נהיגה בר-תוקף.

נקרא-נא עתה את הוראת סעיף 7(6) לחוק וידענו כי פירושו כפשוטו - וכערכו על פניו - יוליכנו אל-מסקנה כי ראובן אינו זכאי לפיצויים, לא במקרה הראשון ולא במקרה השני, שכן פוליסת הביטוח שהוציא אינה מכסה נהיגה ללא רישיון בר-תוקף. האמנם דין הוא כי נשלול מראובן זכות לפיצויים על-פי החוק ובהתנהגותו לא נפל כל אשם? הנה הוא פירושו הנכון והראוי של החוק?

15. יימצא בוודאי מי שיטען כי כך ראוי, כי כך יאה וכך נאה שנפרש את החוק. הנה-כי-כן, כך יטען בעל-הדבר, החוק אומר להטיל אחריות "מוחלטת ומלאה" (כלשון סעיף 2(ג) לחוק) לעניינין של פגיעות שנפגע אדם בתאונת דרכים. כנגד אותה אחריות מוחלטת לזכות של בעל-רכב שנפגע, ראוי שתעמוד אחריות מוחלטת גם לחובתו: אם מבקש הוא להנות עצמו בזכות מוחלטת לביטוח, ייכבד-נא ויטיל על עצמו חבות מוחלטת לקיומו של ביטוח. ואל ייכמרו רחמינו יתר-על-המידה על אותו ראובן הבעלים, שהרי זכותו בניזקין - כהוראת סעיף 8(ג) לחוק - לעולם שמורה היא לו. מכל מקום, כך יוסיף ויטען בעל-דברנו, הוראת סעיף 7(6) לחוק אינה מזכירה - ולו ברמז - את יסוד האשם כיסוד יוצר בשלילת זכות לפיצויים, ולא יאה זה ראוי ונכון אם נהיה צדיקים הרבה, צדיקים הרבה מן המחוקק.

לא נקל ראש בפירוש זה שלחוק ולא נדחה אותו מעל פנינו כפירוש-קש. ולמרות העוצמה הפנימית הטמונה בו - נדע, למשל, כי אימוצו של פירוש זה יקל, בין השאר, על החלתו של החוק וייתר צורך בשקילות ראיות ובהכרעה בין גירסאות נוגדות - נבכר על פניו את פירוש-האשם. ראשית לכל נאמר - והוא אינו עיקר - כי אין מיתאם בין האחריות המוחלטת שלפי החוק לבין אותה חבות מוחלטת שמוצע להטילה על הבעלים לדאוג לקיומו של ביטוח. אחריות מוחלטת נושאת על גבה תכלית חברתית גלויה, ואילו חבות מוחלטת המוצעת אינה משרתת, לכאורה, מטרה חברתית שעוצמתה כעוצמת החבות. ואמנם, מיתאם בין האחריות לבין החבות לא מצאנו. ואולם, עיקר הוא בכך שפירוש-האשם מייסד עצמו על תכלית החוק, אותה תכלית המזריקה סם-חיים בכל אחת ואחת מהוראות החוק. תכליתו של חוק הפיצויים היא תכלית סוציאלית כוללת, וממילא ראוי הוא לפרשנות ליברלית ומקלה. נקבל עלינו הנחיה כללית שהינחה אותנו בית-המשפט בפרשת שולמן נ' ציון חברה לביטוח בע"מ (ע"א 353/83, פ"ד מב(2) 844), ולפיה "יש להעדיף פתרון המעניק פיצוי לניזוק והמפזר את

המעמסה של הפיצוי על הציבור, על פני פתרון השולל ממנו פיצוי או המטיל את המעמסה על מזיק אינדיווידואלי" (שם, 875, מפי השופט ברק).

אכן העיקרון הוא עקרון האחריות המוחלטת; הוראת סעיף 7(6) לחוק הינה חריג לעקרון האחריות המוחלטת; וראוי הוא החריג כי נתווה את גבוליו כחריג, קרא: בצימצום ובדוקנות - כראוי לחריג. פירושו של החריג בצימצום משמעו הוא, לענייננו, כי יסוד האשם - במובנו הרחב של מושג האשם - חייב שימצא את מקומו כיסוד-יוצר בהוראת סעיף 7(6) לחוק. אכן, יסוד האשם בהוראות הפיסקאות (1) עד (4) לסעיף 7 מגלה עצמו לעינינו בבירור - ממש זועק אלינו - בעוד אשר בפיסקה (6) נחבא הוא מעט אל-הכלים. ואולם אין צורך בפירוש של פרד"ס כדי להבין ולידע כי יסוד האשם פינה מקום לעצמו, וברוחה, גם בהוראת סעיף 7(6). ראו עוד והשוו: ד"ר פנחס גולדשטיין, ביטוח נפגעי תאונות דרכים (חלק ראשון, 1978), 210. אם כך ככלל, לא-כל-שכן בזוכרנו כי אחת המטרות העיקריות של הוראת סעיף 7 בכללו היא מטרה של "תגמול", קרא: להרתיע נהגים ובעלי רכב מהתנהגות פגומה על דרך איום בשלילת פיצויים במקרה של תאונת דרכים. ראו והשוו: י' אנגלרד, פיצויים לנפגעי תאונות דרכים (מהדורה שניה, תש"ן 1990-), סעיף 149 (בעמוד 117).

16. משהיגענו לכאן, לא נותר לנו אלא לברר את תחומי התפרשותו של האשם בגדריו של סעיף 7(6) לחוק, אשם אשר בהתקיימו יתפוש סעיף 7(6) בבעלים ותישלל זכותו לפיצויים, ובהיעדרו יעבור הבעלים על-פני סעיף 7(6) בלא-פגע ויזכה בפיצויים. אין ספק כי מודעות להיעדרו של ביטוח, תקים את הוראת סעיף 7(6) על רגליה. ראובן המתיר לשמעון לנהוג ברכבו בידועו כי נהיגה זו נעדרת ביטוח, ייכנס בגידרי סעיף 7(6). כך, למשל, אם ראובן יודע כי שמעון אינו מחזיק ברשיון נהיגה (כפי שהיה, למשל, בפרשת בוסקילה, לעיל). הוא הדין בהרשאה לנהיגה תוך "עצימת עיניים" או ב"פזיזות", כגון ששמעון הוא נער רך-בשנים וברור לכל כי אין בידו - ולא יכול שיהא בידו - רשיון נהיגה.

השאלה אינה אלא אם יקום ויהיה אשם גם במחדל רשלני מצידו של הבעלים, או שמא נאמר כי רק בהתקיים מודעות - לרבות "מעין-מודעות" - תישלל זכותו של הבעלים לפיצויים. כשאני לעצמי, אצביע בעד החלופה הראשונה, וכך אומר: גם אם לא ידע ראובן הבעלים כי אין ביטוח לנהיגתו של שמעון - למשל, בשל כך ששמעון אינו מחזיק ברשיון נהיגה תקף - אך אדם סביר היה יודע זאת, יתפוש סעיף 7(6) וראובן לא יזכה בפיצויים. קיומו של החריג במקרה מעין-זה יוצר איזון מתאים וראוי בין הכלל לבין החריג: פירושו כך של החריג שבסעיף 7(6) גורע באורח ראוי מן הכלל ומפנה מקום ראוי לתחום התפרשותו של החריג. אמנם, פירושו של סעיף 7(6) על דרך זה מחיל עליו, למעשה אם לא להלכה, הוראה כהוראת סעיף 7 לחוק - שגם היא מסבה

עצמה על האדם הסביר - ואולם היגענו למסקנתנו בפירושו של סעיף 7(6) - על רקע תכליתו הכללית של החוק - בלא להידרש כלל להוראת סעיף 7א.

ומשהיזכרנו את הוראת סעיף 7א לחוק, ניפנה עתה אליו ונדבר בו.

לעניינו של סעיף 7א לחוק

17. לנוחות הקריאה נוסיף ונזכיר את הוראות החוק שעומדים אנו לדון בהן. נזכיר בראשית את הוראת סעיף 7(5) לחוק, ועל-פיה נשללת הזכות לפיצויים מהנהג ברכב ללא ביטוח. וכלשון החוק:

<p>7. נפגעים אלה אינם זכאים לפיצויים לפי חוק זה:</p> <p>(1) .....</p> <p>.....</p>	<p>"הגבלת זכאותם של נפגעים</p>
--	---

(5) מי שנהג ברכב ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח שהיה לו לא כיסה את שימושו ברכב;".

הוראת סעיף 7(5) מקימה חריג לאחריות המוחלטת הקבועה בסעיף 2 לחוק, ואולם חריג זה, אף לו נקבע חריג, והוא בסעיף 7א לחוק. וכך קובע אותו חריג-בן-חריג:

<p>על אף האמור בסעיף 7(5), מי שנפגע כשנהג ברכב בהיתר מאת בעליו או מאת המחזיק בו, ללא ביטוח לפי פקודת הביטוח, או כשהביטוח אינו מכסה את שימוש ברכב, והוא לא ידע על כך ובנסיבות הענין גם לא היה סביר שיידע, יהא זכאי לתבוע פיצויים מן הקרן כפי שזכאי לכך נפגע לפי סעיף 12(ב)."</p>	<p>"זכאותו של נוהג בהיתר לתבוע פיצויים</p>
---	---

ההצדק לחריג-דחריג זה עולה כמו מעצמו, ומזין הוא עצמו - כמוהו כהוראת סעיף 7(5) - ביסוד האשם. הנה הוא אותו מעביד המורה עובד מעובדיו כי יטול אחד מכלי הרכב של העסק, ינהג בו לאשר ינהג, ויחזור מיד לעבודה. במהלכה של אותה נהיגה מעורב הרכב בתאונת דרכים והעובד נפגע. מסתבר כי לא הוצא ביטוח לאותו רכב, והעובד שואל בעצתנו. על-פי הוראת סעיף 7(5) לחוק כפשוטה, לא יאה העובד זכאי לפיצויים. תוצאה זו הינה בלתי צודקת בעליל: העובד לא ידע, כמובן, על היעדרו של ביטוח, ובנסיבות העניין אף לא ניתן היה לצפות כי ישאל את המעביד אודות הביטוח. מכאן ההצדק שלא לשלול את זכותו של העובד לפיצויים, והיא הוראת סעיף 7 לחוק. ראו עוד והשוו: ע"א 360/80 מיכון למטע בע"מ נ' קרנית, פ"ד לה(2) 383; דניאל מור, "מי יפצה נוהג חסר ביטוח אישי שנפגע בתאונת דרכים", מחקרי משפט ב (תשמ"ב1982-) 141, 172-173; על הגיונו של סעיף 7א אין עוררים, ולא עליו באנו לדבר.

18. השאלה הנשאלת היא, האם אין בה, בהוראת סעיף 7א - כשהיא לעצמה - כדי להשמיט את הקרקע מתחת לפירושו של סעיף 7(6) כפי שהיצגנוהו בדברינו למעלה? וזה הילוך הטענה: הוראת סעיף 7(5) לחוק הינה אחות להוראת סעיף 7(6) לחוק: אותו חומר, אותו עיקרון, עשה גם את זה גם את זה. הנה-כי-כן, הנוהג ברכב ללא ביטוח ונפגע בתאונת דרכים לעת אותה נהיגה, אינו זכאי לפיצויים על-פי החוק (סעיף 7(5)), וכנדרש מכך, בעל רכב שהתיר לאחר לנהוג ברכבו ללא ביטוח ונפגע הוא עצמו בתאונת דרכים לעת נהיגתו של אותו אחר, גם הוא לא יזכה בפיצויים על-פי החוק (סעיף 7(6)). ההגיון הוא אותו הגיון, המסקנה היא אותה מסקנה. והנה, בעוד אשר כנגד הוראת סעיף 7(5) העמיד החוק את הוראת סעיף 7א - הוראה שנועדה לרכך את הגזירה שבסעיף 7(5) - כנגד הוראת סעיף 7(6) לא העמיד החוק כל הוראת מקלה - חריג-דחריג - לא את הוראת סעיף 7א ולא כל הוראה אחרת. על רקע זה בא הטיעון, והוא על דרך של מכלל-ההן-יישמע-הלאו וכי מן-הישר-נלמד-אל-ההפוך: מתוך שסעיף 7א ייחד עצמו לסעיף 7(5), נדע כי סעיף 7(6) לבדד ישכון. וכך: סעיף 7א לא יחול על סעיף 7(6) - על כך לא יימצאו חולקים, שהרי סעיף 7א אינו קורא אלא בשמו של סעיף 7(5); ואולם ניתן להרחיק-לכת ולומר, כי גם הגיונו של סעיף 7א לא יחול על סעיף 7(6); שלו ביקש המחוקק להחיל את ההסדר המהותי שבסעיף 7א גם על סעיף 7(6), היה אומר את דברו מפורשות; ומשלא אמר - נדע כי סעיף 7א לא יחול על סעיף 7(6), לא במישרין ולא בעקיפין, לא כלשונו ולא כרוחו.

19. טענה זו, על-אף החריפות שבה, אינה מקובלת עלינו, ומכמה וכמה טעמים. ראשית לכל, בפירושו של סעיף 7(6) - מתוכו-ובו ועל רקע החוק בכללו - היגענו לכלל מסקנה כי גם בגדריה של הוראת-חוק זו יכול שיזכה בפיצויים בעל רכב שנפגע לעת שאחר נהג בו, בהיתר ממנו, ובאין ביטוח. משנמצא לנו כך, נתקשה להסיק כי הוראת סעיף 7א נתכוונה, מכללא, לשלול זכות זו. אכן, השלילה העשויה להשתמע מהוראת סעיף 7א - לגירסת

הטוענים כן - עוצמתה חלשה מכדי שיהא בכוחה להתגבר על הפירוש הנדרש מסעיף 7(6) על רקע החוק בכללו.

20. שנית: סעיף 7א וסעיף 7(6) לחוק, עניינם של השניים, כל אחד מהם לעצמו, הוא במערכי-עובדה שונים. ממילא אין ללמוד מראשון לאחרון, והיעדר איזכורו של סעיף 7(6) בהוראת סעיף 7א אין בו כדי להעלות או להוריד. סעיף 7א ממקם עצמו על מישור אחד עם סעיף 7(5), והרי כל-כולו לא נוצר אלא לסיוג ההוראה הקבועה בסעיף 7(5). שלא כמות סעיף 7(5) הוא סעיף 7(6). למרות קירבת-הדם ביניהם, פורש סעיף 7(6) עצמו על מערכים שונים מאלה שסעיף 7א פורש עצמו עליהם, ואם כך דין לא נוכל ללמוד היקש מסעיף 7א לסעיף 7(6). כיצד כך?

הוראות הסעיפים 7(5) ו-7(6) לחוק - כל אחת מהן לעצמה - פורשות עצמן על שני סוגי אירועים שונים: אחד, על אירועים שבהם נהג אדם בריכובו-שלו באין ביטוח, ושניים, על אירועים שבהם נהג אדם בריכובו של הזולת ללא ביטוח. אכן, בהתאם לפקודת הביטוח (בסעיף 2(א) בה) נאסר על אדם - על כל אדם - להשתמש ברכב אלא אם יש על שימוש פוליסה בת-תוקף. במובן זה אין כל הבדל בין בעליו של רכב הנוהג ברכבו לבין הנוהג ברכבו של הזולת בהיתר. גם על זה גם על זה נאסר השימוש ברכב באין פוליסה בת-תוקף. ואולם, חובתו של בעל רכב לביטוח הנהיגה ברכבו שונה בכל-זאת מחובתו של מי שנוהג בהיתר ברכבו של הזולת. חובתו של בעל רכב היא חובה עיקרית וראשונית. זה דרכו של עולם, וכך נוהגות הבריות הלכה למעשה: כשם שבעל הרכב דואג להוצאתו של רשיון לרכב ורשיון נהיגה, כן דואג הוא - אמור הוא לדאוג - להוצאתה של פוליסת ביטוח לנהיגה ברכב. שונה מעמדו של הנוהג ברכב הזולת, שחובתו לביטוח היא חובה שניתן לסייגה כחובה מישנית, חובה הטפלה לחובת הבעלים. שהרי אין זה נהוג ואין זה מקובל שהנוהג ברכב הזולת יוציא פוליסת ביטוח לנהיגתו. לא אחת נהגתי ברכב של ידידי, ואינני זוכר כי אי-פעם שאלתי מי מהם אם הוציא פוליסת ביטוח על הנהיגה ברכב. גם לא שמעתי כי מי מידידי שאל שאלה מעין-זו כשנהג ברכב של ידידו. בדוגמה אודות שני הידידים הנוסעים יום-יום מירושלים לתל-אביב, דרך העולם היא שכל אחד מן השניים מניח - כדבר המובן מאליו - כי האחר דאג להוצאתה של פוליסת ביטוח. כך, אני מניח, נוהגים הכל, והחוק יילך בעקבות החיים. על רקע זה הבה נבחן את הוראות הסעיפים 7(5), 7(6) ו-7א.

21. הוראת סעיף 7(5) לחוק עניינה שמי שנוהג ברכב באין ביטוח, ופורשת היא עצמה על אירועים שבהם נהג בעל רכב ברכבו, ובה-בעת גם על אירועים שבהם נהג הידיד ברכב ידידו (או העובד ברכב מעבידו). לענין סוג האירועים הראשון, אין החוק מעניק כל הקלה - שהרי חזקה על הבעלים שידוע הוא אם יש ואם אין ביטוח לרכב - ואילו לענין סוג האירועים השני בא סעיף 7א ומקל עם הנהג, קרא: עם מי שאמור לשאת אך בחובה

מישנית לביטוח. הוראת סעיף 7א - שעניינה אך-ורק בחבות המישנית - מתאימה עצמה להוראת סעיף 7(5) כשני גלגלי-שיניים שהותאמו לבוא זה-בזה. שהוראת סעיף 7(5) - בחלק אחד בה - אומרת לשלול זכות, וכנגדה מתייצבת הוראת סעיף 7א ובאותו חלק מסויים שוללת היא את השלילה. שונה עניינו של סעיף 7(6). כהוראת סעיף 7(5) כן הוראת סעיף 7(6), אף-היא מסיבה עצמה על שני סוגי אירועים; ואולם, שלא כהוראת סעיף 7(5) - המחילה עצמה גם על בעל רכב הנוהג בריכובו גם על הנוהג בריכובו של הזולת - שני סוגי האירועים בהוראת סעיף 7(6) עניינם בבעל הרכב, קרא: במי שנושא באחריות הראשונית.

סוג אירועים אחד הוא, במקום שבעל הרכב מתיר לאחר לנהוג ברכב - חרף זאת שלא דאג להוצאתה של פוליסה לביטוח הנהיגה ברכב - והוא עצמו נפגע בתאונת דרכים שהרכב מעורב בה (ודומה כי אירוע מסוג זה הוא האירוע הגרעיני עליו אמר המחוקק להסב את הוראת סעיף 7(6)). סוג אירועים זה מקביל לסוג האירועים הראשון שלפי סעיף 7(5), והבעל לא יזכה - ובצדק לא יזכה - לכל הקלה שהיא. סוג האירועים השני הוא, במקום שהביטוח "אינו מכסה את החבות הנדונה", כגון שהנוהג ברשות הבעלים אינו מחזיק כלל ברשיון נהיגה ובנסיבות שבעל הרכב לא ידע על כך ובנסיבות העניין גם לא סביר היה שיידע. מתוך שהמדובר כאן הוא באחריותו הראשונית של הבעלים, ממילא אין תחולה להוראת סעיף 7א - לא לה ולא להגינה - שעניינה הוא אך ורק באחריות המישנית. הוא שאמרנו: סעיף 7א מצוי על מישור חשיבה שונה מסעיף 7(6), וממילא לא נוכל ללמוד ממנו על דרך של מן הישר אל ההפוך.

לא יאה זה מן המותר אם נוסיף ונזכור, כי כלל הפרשנות של מן-הישר-אל-ההפוך, וכמותו כלל הפרשנות של מכלל-הן-יילמד-הלאו, הינם כללי פרשנות "חלשים". אין הם אלא כללי היגיון, בבחינת פנסים האמורים להאיר את דרכנו במבוכיו של החוק. "חזקים" מהם הם כללי הפרשנות המהותיים - בהם כלל הפרשנות התוקע יתד בתכלית החוק - ואנו היגענו למסקנה שהיגענו בייסודנו עצמנו על אותם כללים חזקים של תכלית. ראו בהקשר זה דברים שאמרנו בבג"ץ 5012/97 מתן שירותי בריאות סיעוד נ' משרד הבריאות (טרם פורסם; בפסקה 19 לחוות-דעתי). והלכה שנקבעה באותה פרשה היא לענייננו עתה.

22. בדיקת ההיסטוריה של החקיקה תומכת בפירושו המוצע לחוק. הוראות הסעיפים 7(5) ו-7(6) נחקקו, אמנם, בצוותא-חדא בתיקון לחוק (חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (תיקון מס' 7), התשמ"ט-1989), ואולם דרכיהן אל החוק היו שונות. הוראת סעיף 7(5) - שעניינה שלילת זכותו של הנוהג נעדר הביטוח - נועדה, בעיקרה, לשקף את המובן מאליו ואת ההלכה הפסוקה (ראו: אנגלרד, שם, סעיף 177 בעמודים 132-133; ע"פ 651/88 שדה נ' מדינת ישראל, פ"ד מג(1) 49, 52), בעוד אשר הוראת סעיף 7(6) אינה מובנת מאליה, ויעודה הוא להשוות את דינו של המתיר לזולתו לנהוג בריכובו ללא ביטוח למי שהוא עצמו נוהג בריכובו ללא

ביטוח. ראו: אנגלרד, שם, סעיף 178 (בעמוד 133). הוראת סעיף 7(6) נועדה איפוא להשלים את הוראת סעיף 7(5). ואולם, אם זו היא התכלית, ניתן להסיק כי הוראת סעיף 7(6) לא תתפוש אלא בנוכחות יסוד המודעות או המעין-מודעות לאי קיומו של הביטוח; לשון אחר: בקיום יסוד של אשם.

זאת ועוד: הוראת סעיף 7א נועדה לתקן עוול שנגרם בהחלתו של החוק קודם היותה, כאשר בדוגמת המעביד-עובד נשללה מן העובד זכות לפיצויים. ראו פרשת מיכון למטע, לעיל. בפרשה זו קרא בית-המשפט למחוקק לתקן את העוול, והמחוקק נענה לו בהוראת סעיף 7א. סעיף 7א נועד, איפוא - מעיקרו - לפתור קושי נקודתי. בידענו כל זאת, דומה עלי כי לא יהא זה נכון וראוי אם נקרא בו בסעיף 7א את שאין בו, אם ננסה ללמוד ממנו דבר שאינו מעניינו. אשר להגיון-הדברים, דיברנו בו לא אחת: כשם שלא נדרוש מעובד לפשפש בכיסו של מעבידו ולנסות לברר אם מונחת בו פוליסת ביטוח, כן לא נדרוש ממי שהתיר לאחר לנהוג בריכבו אלא שינהג כאדם סביר; וכשם שבמקרה הראשון לא נשלול מן העובד זכות לפיצויים, כן יהא במקרה השני, אם נהג המתיר בסבירות. הטלתה של אחריות מוחלטת על המתיר לא תשרת כל תכלית ראויה - לא תכלית חברתית ולא כל תכלית ראויה אחרת - ומה לנו שנפרש חוק בלי ראשית בלי תכלית. בבואנו לפרש חוק הבה נדמה אותו לעץ חי, שגזעו בריא ועליו ירוקים; אל נדמהו לעץ מת, שגזעו יבש ועליו כמשו. רוח החיים של חוק היא תכליתו, ולא נקבע את תחום פרישתו של חוק עד אם ידענו מה תכליתו, מנין בא ולאן מבקש הוא להוליכנו.

23. דבר אחרון. יכול מי שיטען כי פירושנו להוראת סעיף 7(6) לחוק נוגד, לכאורה, הלכה שנקבעה בפרשת מוריאל לביא נ' סהר חברה ישראלית לביטוח בע"מ (ע"א 5631/94, פ"ד מט(5) 820). וכך היה באותה פרשה: בהתאם להוראת סעיף 7(3) לחוק, נשללת זכות לפיצויים לפי החוק מ"מי שנהג ברכב כשאינו רשיון לנהוג בו, למעט רשיון שפקע מחמת אי-תשלום אגרה". באותה פרשה נפגעה בתאונת דרכים נהגת שהחזיקה ברשיון נהיגה בינלאומי שלא היה רשיון בר-תוקף על-פי דין התעבורה. טענת המערערת היתה (בין השאר), כי לא ידעה על היעדר תוקפו של הרשיון הבינלאומי בארץ, וכי למרות שהוראת סעיף 7(3) לחוק שוללת את זכותה, הנה בהיעדר אשם מצידה זכאית היא לפיצויים מכוח סעיף 7א לחוק. בטיעונה זה ביקשה המערערת לדמות את הוראת סעיף 7(3) להוראת סעיף 7(5), ולהחיל את סעיף 7א על סעיף 7(3) כתחולתו של סעיף 7(5). בית-המשפט (מפי חברנו השופט אור) דחה טענה זו, וכך אמר (בעמ' 830-831):

"המסקנה של כל האמור היא, כפי שקבע בית המשפט המחוזי, שבהסתמך על הוראות סעיף 7(3) לחוק הפיצויים דין תביעת המערערת להידחות. בהוראות סעיף 7א לחוק הפיצויים אין לשנות ממסקנה זו, הואיל וסעיף זה אינו חל במקרה של שלילת זכאות לפיצויים לפי חוק הפיצויים בהסתמך על הוראות סעיף 7(3) לחוק. ... סעיף זה בא להקנות זכות להיות מפוצה, על-ידי קרנית, לאדם שנפגע בתאונה כאשר נהג ברכב ללא ביטוח, אך הוא לא ידע על כך וגם לא היה סביר שידע זאת. אך מהוראת סעיף 7א הנ"ל אין משתמע כל פטור או הקלה

מדרישות החוק מעבר למה שמצוי בה במפורש. כפי שאין כל היגיון להניח כי הוראת סעיף 7א לחוק הפיזיים חלה כשמתקיימות הוראות הסעיפים 7(1) לחוק הפיזיים(השולל זכאות ממי שגרם תאונה במתכוון) ו-7(4) לחוק הפיזיים (השולל זכאות ממי שנהג ברכב לצורך ביצוע פשע), כך גם אין להניח כי ההוראה תחול כשמתקיימות הוראות סעיף 7(3). אמנם, חוסר הכיסוי הביטוחי במקרה דנן נובע מהיעדרו של רישיון, אולם הרישה של סעיף 7א לחוק הפיזיים, הפותחת במילים: "על אף האמור בסעיף 7(5)" ואיננה מוסיפה כל התניא על הוראות סעיף 7(3) לחוק הפיזיים, מצביעה על כך כי מלכתחילה נועד סעיף 7א לחול רק על מקרים שסעיף 7(5) דן בהם. הוא לא נועד להעניק זכות לפיזיים במקרים שבהם נשללה הזכאות לפיזיים בשל נהיגה ללא רישיון נהיגה כחוק, אפילו גררה הנהיגה ללא רישיון גם את אי הכיסוי הביטוחי בשל ההוראה שבפוליסת הביטוח שעל פיה נדרש, כתנאי לתחולתה, שהנהיגה ברכב תהיה על-ידי בעל רישיון נהיגה תקף בישראל."

האמנם יש בדברים אלה כדי לחסר מפירושו לסעיף 7(6) לחוק? תשובתנו לשאלה היא בשלילה. סעיף 7(3) לחוק - כמוהו כסעיף 7(5) - השניים מנוסחים בלשון חותכת ונחרצת ושניהם, באותה דרך של ניסוח - כל אחד מהם לעניינו - שולל מנפגע זכות לפיזיים. ואילו סעיף 7(6) אינו כמות שני אלה. שבעוד אשר הנפגע בסעיף 7(3) - וכמותו הנפגע בסעיף 7(5) - השניים כאחד יכולים היו לברר אם נהיגתם מבוטחת - הנסיבות שלעניין הן בשליטתם המוחלטת, ובידם היה לברר אם מחזיקים הם ברשיון בר-תוקף (במקרה האחד) ואם יש בנמצא ביטוח (במקרה האחר) - הנה לעניינו של סעיף 7(6), ובשאלה אם הנוהג בהיתר בעל הרכב מחזיק ברשיון בר-תוקף, אין נסיבות העניין בשליטתו המוחלטת של בעל הרכב הנפגע. אכן, מטעם זה - בדיוק מטעם זה - תלינו את זכותו של בעל הרכב בהיעדר אשם מצידו. וכפי שראינו בדברינו למעלה, ניתן ללמוד מהוראת סעיף 7(6) כי בעל הרכב האמור בו יכול שיזכה לפיזיים באין אשם מצידו. ואם ניתן ללמוד כך מהוראת סעיף 7(6) באשר היא - ראוי שנלמד ממנה כך. דעתנו היא, אמנם, שלא הרי הוראת סעיף 7(6) כהרי הוראת סעיף 7(3), ומכאן שהילכת לביא לא תתפוש בנו מעיקרו של דין.

ומן הכלל אל הפרט

24. על-פי המיבחנים שהיצבנו נגד ענינו, הבה נבחן את ענינו של המערער. בהיעדר ראיה לדבר, נסכים כולנו כי פרח (התובע) לא ידע כי תפאל (הנהג) אינו מחזיק ברשיון נהיגה בר-תוקף. נוסף ונסכים, אם גם בהיבט-סומה, כי פרח לא עצם את עיניו ואף לא חייב עצמו ב"פזיזות" באשר לשאלה אם מחזיק תפאל ברשיון נהיגה בר-תוקף. ואולם: האם ניתן להעלות עליו על פרח, כי בנסיבות העניין לא אך שלא ידע אלא שגם לא היה סביר כי יידע שתפאל אינו מחזיק ברשיון נהיגה בר-תוקף? לשון אחר: האם נהג פרח באורח ראוי וסביר שעה שלא חקר ולא דרש אם מחזיק תפאל ברישיון נהיגה? לדברי פרח, הכיר הוא את תפאל - שהיה מידידיו - כמי

שנהג במכונית והסיע פועלות לעבודתן עוד בשנת 1983. לטענתו, לא ידע כי אין בידי תפאל רשיון נהיגה בר-תוקף, ויום-יומיים לפני התאונה אף ראהו כשהוא נוהג ברכב אביו ומסיע פועלות למלון "דן-קיסריה". עד כאן - הכל אתי שפיר. אלא שמסתבר כי רשיון הנהיגה של אותו תפאל לא חודש מאז יום 15.5.1989; כי הורשע בעבירות פליליות; וכי מאז יום 14.6.1990 החל מרצה עונש מאסר ממנו שוחרר אך ימים ספורים לפני התאונה נושא הדיון. פרח העיד כי אינו יודע על מה הורשע תפאל, עדות תמוהה משהו - ואולי יותר ממה שהו - בשים לב לכך שתפאל, לדבריו, היה ידידו. כאמור, רשיונו של תפאל לא חודש כשנה לפני שנכנס לכלא, ולדבריו לא חודש רשיונו לאחר מכן הואיל והיה בכלא. בית-משפט קמא קובע שמאמין הוא לפרח כי תפאל היה מוכר לו "כנהג מן העבר וגם סמוך לפני התאונה". לסיכומו של דיון מוסיף בית-משפט קמא וקובע, כי בנסיבות העניין לא היה "מקום לחשד מצד התובע" כי תפאל אינו מחזיק ברשיון נהיגה; כי נכון הוא "להאמין לתובע [פרח] כי הוא הניח ש[לתפאל] רשיון נהיגה על סמך היכרות עבר"; וכי אם פרח לא שאל את תפאל אם מחזיק הוא ברשיון נהיגה בר-תוקף "דומני שלא חרג מן ההתנהגות הסבירה".

לו אני תחת בית-משפט קמא, אפשר הייתי מגיע למסקנה כי פרח לא נהג כאדם סביר; כי תופשת בו הוראת סעיף 7(6) לחוק; וכי מטעם זה אין הוא זכאי לפיצויים. ואולם היסוסיי לא הגיעו כדי הצדקה להתערב בהכרעתו של בית-משפט קמא.

25. אציע איפוא לחבריי כי נדחה את הערעור אך בה-בעת שלא נחייב את המערערת בהוצאות.

ש ו פ ט

הנשיא א' ברק:

אני מסכים.

נ ש י א

השופטת ד' דורנר:

אני מסכימה.

שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינו של השופט מ' חשין.

היום, ט"ו באדר התשנ"ט (3.3.99)

שופטת

שופט

נשיא

G04.96028530

**העתק מתאים למקור
שמריהו כהן - מזכיר ראשי
G04.96028530**